

З погляду дореволюційних фахівців у галузі церковного права, усе інше правове регулювання має належати державі, наскільки б у цьому не була зацікавлена церква. Сучасна православна каноністика відстоює таку саму позицію. Благотворний вплив церкви як носія традиційних духовних цінностей у житті суспільства, його соціальні структури на діяльність органів влади, на внутрішню й зовнішню політику держави у вітчизняній історії розкривається в різних напрямках. Упродовж століть православна церква була опорою системи світоглядних та етичних цінностей, без яких не могли існувати ні держава, ні нація.

IV. Висновки

Держава й церква являють собою два соціальних інститути. Кожен із них виконує в суспільстві свою роль, реалізує свої функції. Разом з тим упродовж усієї історії їх становлення й розвитку вони перебувають у певній системі діалектичної взаємодії, взаємозв'язків, відносин.

Будь-яке державне утворення виступає як специфічний механізм суспільної регуляції, перевірений тисячоліттями. Головною метою держави є встановлення гармонії та поступовості соціального розвитку, утримання суспільства в стабільному стані. Релігія як невід'ємна складова суспільного існування людини є одним із чинників такої регуляції.

Співвідношення світського й релігійного життя суспільства є історично мінливим. Звернення сьогодні до моделі співпраці держави та церкви зумовлене тим, що одним з актуальних питань в умовах демократизації суспільства є налагодження гармонійних відносин між ними. Слід зауважити, що для України питання відносин держави та церкви набули

актуальності як у церковній "свідомості", так і в суспільстві в цілому. Це, насамперед, зумовлено транзитивним етапом розвитку України, вибором її подальшого шляху розвитку, який не можна вирішити без участі церкви та релігії, враховуючи величезну "питому вагу" релігійного чинника в цивілізаційному бутті й виборі України.

Література

1. Правила Православної Церкви с толкованиями Никодима, епископа Далматинско-Истрийского : пер. с серб. – СПб., 1911. – Т. 1. – С. 93–94.
2. Бальжик І.А. Відносини держави і церкви: дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / І.А. Бальжик. – Одеса, 2007. – 135 с.
3. Місевич С.В. Джерела канонічного права / С.В. Місевич. – Одеса, 2005. – 19 с.
4. Федоренко Т.М. Вплив християнства на формування правової системи Київської Русі / Т.М. Федоренко. – К., 2001. – 300 с.
5. Цыпин В. Каноны и церковная жизнь / В. Цыпин // Православная беседа. – 2000. – № 1. – 8 с.
6. Павлов А.С. Курс церковного права / А.С. Павлов. – СПб. : Лань, 2002. – 384 с.
7. Основы социальной концепции Украинской Православной Церкви. – К. : Информ.-издат. центр УПЦ, 2002. – 80 с.
8. Библия. – К. : Украинское библейское общество, 2004. – 58 с.
9. Цыпин В. Отдайте всякому должное. Концепция права в свете христианской антропологии / В. Цыпин // Православная беседа. – 2002. – № 5. – С. 2–7.
10. Павлов А.С. Курс церковного права / А.С. Павлов. – СПб. : Лань, 2002. – 384 с.

УДК 35.075.5:364.013

ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ

Халецька А.А.

кандидат наук з державного управління, доцент, докторант
Національна академія державного управління при Президентові України

Annotation

In the article it has been investigated the basis of public policy for social protection of the population in Ukraine. The necessity of improvement of normative provision of activity of institutions of social protection of the population has been grounded by the author.

Анотація

У статті висвітлено засади державної політики у сфері соціального захисту населення в Україні. Автором обґрунтовано необхідність удосконалення нормативного за-

безпечення діяльності установ соціального захисту населення.

Ключові слова

Державна політика, нормативне забезпечення, соціальний захист.

I. Вступ

Роль установ соціального захисту населення в системі соціального захисту населення в Україні полягає в наданні соціальної допомоги й обслуговуванні громадян, які звернулися до них. Діяльність установ соціального захисту населення з надання соці-

альних послуг регламентована державними нормативно-правовими актами.

Відповідно до ст. 1 Закону України “Про соціальні послуги”, соціальна послуга – комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги (далі – особи, що потребують соціальних послуг), з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя. Суб’єкти, що надають соціальні послуги, – державні та комунальні спеціалізовані підприємства, установи й заклади соціального обслуговування, підпорядковані центральним, місцевим органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування (далі – державні та комунальні суб’єкти), юридичні особи, створені відповідно до законодавства, які не мають на меті отримання прибутку (далі – недержавні суб’єкти), фізичні особи [1].

У ст. 13 Конституції України зафіксовано, що Україна має соціальну спрямованість економіки, а всі суб’єкти права власності рівні перед законом [2]. У статтях Конституції України подано таке визначення соціальної спрямованої держави:

1. Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава (ст. 1), політика якої спрямована на створення умов, що забезпечують гідне життя, вільний і всебічний розвиток особистості (ст. 23).

2. В Україні охороняються праця і здоров’я людей. Держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, на відповідні, безпечні і здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від встановленої законом (ст. 43). Кожен громадянин України має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Право на працю надає кожній працездатній особі можливість самостійно розпоряджатися своєю здатністю до праці, але водночас не гарантує реального забезпечення її конкретною роботою. Свобода праці також передбачає реалізацію громадянином України можливостей для використання допомоги держави в працевлаштуванні.

Громадяни України мають право на охорону здоров’я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49).

3. Громадяни України мають право на соціальний захист, який включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від громадянина причин, а також у старості й інших випадках, передбачених законом.

Держава бере на себе відповідальність за надання громадянам країни рівних прав на соціальне обслуговування й доступу до задоволення соціальних потреб.

Соціальне обслуговування – система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку й послуги, що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом’якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності.

Соціальні служби – підприємства, установи та організації, незалежно від форм власності і господарювання, а також громадяни, що надають соціальні послуги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги [1].

Соціальною можна визнати лише таку послугу, яка надається безкоштовно або за неповну її ринкову вартість, тобто повністю або хоч би частково за рахунок держави.

У ринкових умовах соціальні служби виконують такі основні функції з надання соціальних послуг населенню:

1. Фінансову, яка сформована економічними відносинами, що виникають у процесі створення й використання фондів усіх грошових коштів, що перебувають у розпорядженні установ соціального захисту населення.

2. Організаційну, яка полягає в чіткому розподілі праці за рівнями управління (по вертикалі) і за функціями управління (по горизонталі), у чіткому розподілі посадових обов’язків, раціональній розстановці кадрів.

3. Прогнозно-планову, яка спрямована на розробку стратегії розвитку, правильну постановку цілей, їх наочність і конкретні дії щодо їх реалізації.

4. Стимулювальну, що пов’язана з мотивацією соціальної праці, підвищенням кваліфікації кадрів, поліпшенням системи оплати праці та винагороди.

5. Контрольну, яка пов’язана з аналізом та своєчасним корегуванням ухвалених рішень при зміні чинників попиту на соціальні послуги.

6. Інформаційну, що пов’язана з організацією системи збору статистичних даних про діяльність установ соціального захисту населення й ефективним її використанням.

Відносини в соціальній сфері регулюють Закони України “Про зайнятість населення”, “Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні”, “Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні”, “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”, “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, Кодекс законів про працю тощо. Зазначені нормативно-правові акти визначають права представників соціально вразливих

груп на отримання соціальної допомоги, зокрема на соціальне обслуговування.

На взаємозв'язок, взаємодію та взаємозалежність соціального забезпечення й соціального захисту населення існує декілька точок зору. На думку одних учених, поняття "соціальне забезпечення" є більш широким, ніж "соціальний захист населення", на думку інших – навпаки [3; 4].

Автор вважає, що ці поняття рівноправні й реалізуються як самостійні функції держави, маючи різні джерела фінансування. Джерелами фінансування соціального забезпечення в ринкових умовах стають позабюджетні грошові фонди. Основним джерелом фінансування соціального захисту населення, як і раніше, є державний бюджет. Багаторівневими джерелами фінансування установ соціального захисту населення виступають грошові кошти бюджетів трьох рівнів: державного, регіонального та місцевого самоврядування. Правові засади бюджетної системи закріплює Конституція України, виданий на її основі Бюджетний кодекс України та інші законодавчі акти.

Таким чином, система соціального захисту населення розглянута на основі положень інституційної теорії з позицій системного підходу управління економічними системами як необхідний елемент соціальної сфери. Установи соціального захисту населення розглядаються як інститут системи соціального захисту населення, що виконує функції надання соціальної допомоги, соціального обслуговування, соціальної підтри-

мки громадян понад гарантоване державою соціальне забезпечення.

II. Постановка завдання

Загальна мета статті полягає в дослідженні теоретичних і практичних основ державної політики у сфері соціального захисту населення в Україні, визначення її особливостей в умовах макроекономічної нерівноваги.

III. Результати

Соціальна політика є ключовим чинником у діяльності соціально орієнтованої держави. Соціальна політика – це сукупність принципів, рішень, дій суспільних об'єктів, що знаходять втілення в соціальних програмах і соціальній практиці з метою задоволення соціальних потреб та інтересів людини, соціальних спільнот і суспільства в цілому [5, с. 254].

Становлення та розвиток соціальної держави України забезпечується відповідними пріоритетами. На кожному етапі свого розвитку соціальна держава визначає пріоритети щодо реалізації установлених принципів, виходячи із ступеня гостроти найважливіших соціально-економічних та політичних проблем. Зміст і пріоритети соціальної політики кожної держави на різних етапах її розвитку зазнають певної трансформації. Економічна політика повинна мати соціальну орієнтацію, зберігаючи при цьому конкуренцію й економічну свободу, заохочуючи соціальну функцію приватної власності.

Таким чином, цілі соціально орієнтованої держави можуть бути досягнуті тільки всією її політикою, а не застосуванням окремих методів соціальної політики (див. рис.).

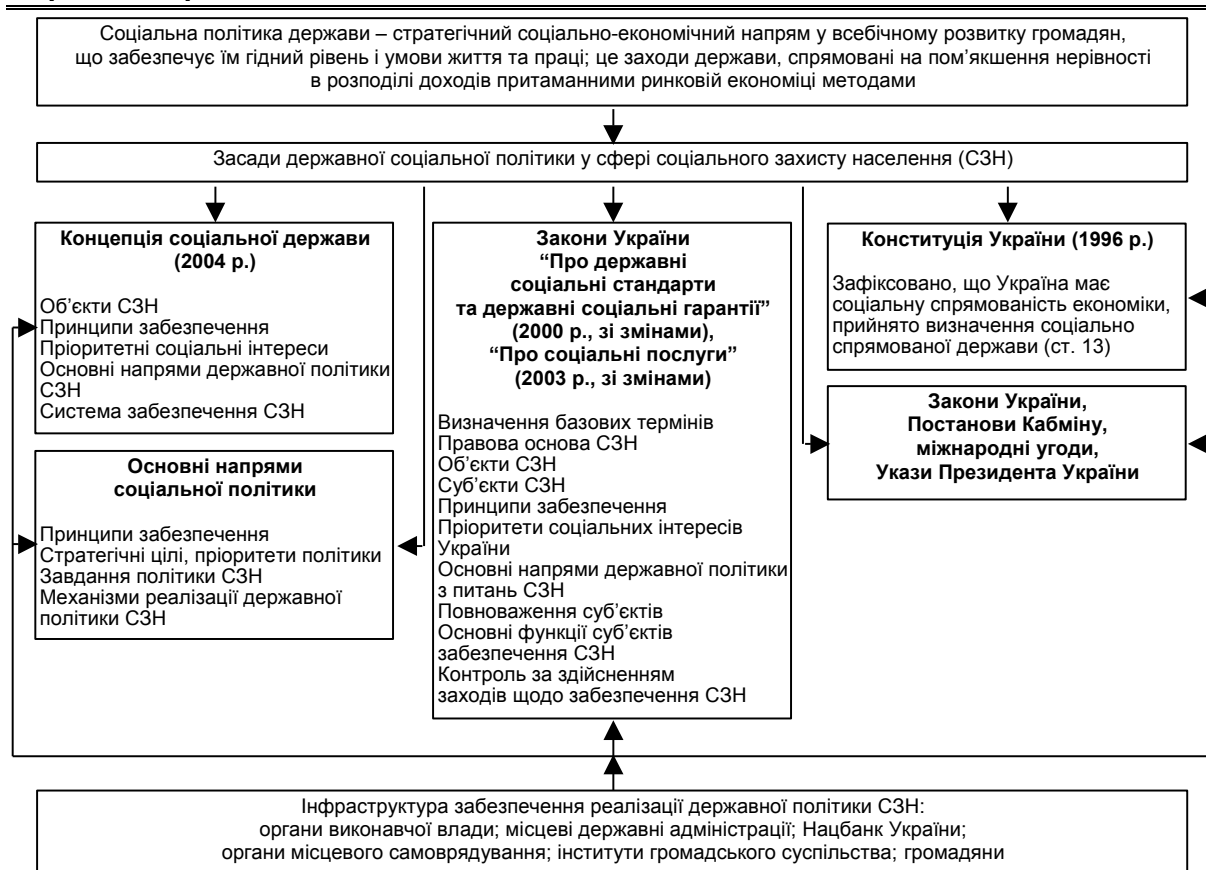

Рис. Засади державної політики у сфері соціального захисту населення України (СЗН)

Головна особливість структури системи установ соціального захисту населення – її цілісність та якісна відмінність від її елементів. Тому зміна структури завжди пов'язана зі зміною якості і навпаки. Таким чином, соціальний захист, який не є чимось матеріальним, являє собою своєрідну характеристику й необхідну передумову життєдіяльності, прогресивного розвитку та життєздатності об'єктів управління. Вказані об'єкти існують і розвиваються в середовищі, параметри якого формуються під впливом різноманітних факторів, їх сукупність, як правило, створює ймовірний рівень соціального захисту населення. Тому державне управління соціальною сферою має гарантувати певний рівень соціального захисту та можливостей задоволення життєвих потреб людини, суспільства, держави. Рівень соціального захисту залежить від можливостей держави, практичних заходів щодо їх ефективної реалізації з боку установ соціального захисту населення.

Актуалізується таке тлумачення соціального захисту населення, що спроможне визначити співвідношення потреб суспільства й держави з базовими цінностями та виявитися в загальноприйнятому ідеальному або нормативному комплексі цілей.

Успішна державна політика у сфері соціального захисту населення України залежить від ефективності системи установ со-

ціального захисту. На думку автора, одним з основних завдань державної соціальної політики стає вдосконалення організаційного механізму соціального захисту, забезпечення соціальних стандартів та надання якісних соціальних послуг. Вирішення цього завдання потребує регуляторного впливу з боку держави з метою:

1. Створення умов для ефективного функціонування ринкового механізму з наданням конкурентних переваг суб'єктам економічних відносин, що активно задіяні в реалізації соціальної політики держави.

2. Усунення негативних наслідків ринкових процесів (кризові явища в економіці, що суттєво впливають на результативність установ соціального захисту населення у зв'язку з браком коштів на виконання соціальних зобов'язань у повному обсязі або їх скорочення).

3. Захисту національних соціальних інтересів на світовому ринку (дотримання соціальних зобов'язань держави навіть за вимог їх скорочення з боку міжнародних організацій, що кредитують українську економіку в період макроекономічної нерівноваги).

4. Розв'язання проблем, які ринковий механізм не може вирішити або вирішує неефективно.

Держава здійснює підтримувальну, компенсаційну та регуляторну діяльність, використовуючи систему заходів та спрямовуючи їх на створення бажаних умов для ефектив-

ної діяльності ринку, підвищення його конкурентоспроможності, розв'язання складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки й суспільства. Для забезпечення соціального захисту населення вирішальну та стабілізаційну роль відіграють рівень і методи державного регулювання, які передбачають вибір, підтримку та реалізацію пріоритетів державної соціальної політики.

Ефективність державного управління соціальною сферою в умовах макроекономічної нерівноваги визначає наявність інноваційних підходів щодо організації, функціонування, оцінювання результативності та ефективності державного управління соціальними процесами. Цільова спрямованість державного управління зумовлює вивчення та аналіз процесів формування, визначення мети розвитку суспільства та похідних від них цілей діяльності держави, їх оперативне корегування. Ефективність системи державного управління залежить від джерел впливу як усередині цієї системи, так і поза її межами. За цих умов актуалізується завдання підвищення якості роботи установ соціального захисту населення.

Кризові явища в економіці не тільки не послаблюють ролі держави в управлінні суспільними процесами, а скоріше, посилюють її. В умовах фінансово-економічної кризи існує потреба у формуванні нових, особливих підходів до забезпечення соціального захисту населення. Його попередня модель була розрахована на соціально-економічні відносини, притаманні періоду стабілізації економіки. Сучасна модель має бути адекватною соціально-економічним процесам в Україні й водночас відповідати розробленій концепції соціальної держави, тобто такій, що відрізняється за правовими, політичними, етичними та соціально-економічними поглядами від попередньої. Методологічне переосмислення базових питань забезпечення побудови соціально орієнтованої держави дає змогу прийняти проблему в цілому та з'ясувати її практичне, прикладне значення.

В Україні на сьогодні створена належна правова та організаційна основа державного впливу на соціальну сферу. Визначення стратегічних цілей соціальної політики в умовах поступового і, на жаль, повільного переходу до соціально орієнтованої держави здійснюється на національному, міжнародному, регіональному рівнях та на рівні місцевого самоврядування.

Українське законодавство постійно змінюється та доповнюється, ухвалюються нові законодавчі акти, нормативно-правові документи, які забезпечують юридичні основи для розв'язання різнопланових соціальних

проблем. Україна ратифікувала чимало міжнародних та європейських конвенцій і декларацій, які поки що здебільшого не знайшли свого відображення в нормах українського законодавства.

Тому державну політику у сфері соціального захисту населення в Україні не можна вважати остаточно сформованою як на законодавчому, так і на виконавчому рівні. Необхідно виробляти власну модель соціального захисту населення, продовжувати формування мережі соціальних служб у наданні якісних соціальних послуг населенню.

IV. Висновки

Визначення та забезпечення стратегічних цілей соціального захисту населення в умовах поступового переходу до соціально орієнтованої держави й з урахуванням впливу макроекономічних чинників на соціальний розвиток реалізується на національному, міжнародному та регіональному рівнях. В умовах посилення децентралізації державного управління найбільш чутливою до непередбачуваних змін у зовнішньому та внутрішньому середовищах стає система забезпечення соціального захисту населення на регіональному рівні. Виникає суперечність між наявністю кадрового та аналітичного потенціалу й браком коштів, ефективних організаційних структур, що співпрацюють у сфері соціального захисту.

Зазначені проблеми потребують відповідного нормативно-правового регулювання діяльності соціальних служб, розвитку законодавства з питань регулювання діяльності практичних соціальних працівників, визначення засад щодо партнерства держави й недержавних організацій у соціальній сфері.

Література

1. Закон України "Про соціальні послуги" від 19.06.2003 р. № 966-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 45. – Ст. 358.
2. Конституція України // Закони України. – К., 1998. – Т. 10. – С. 5–41.
3. Новікова О.Ф. Соціальна держава: концептуальна основа, критерії визначення та стратегічні пріоритети / О.Ф. Новікова // Социально-экономические аспекты промышленной политики: Упр. чел. ресурсами: государство, регион, предприятие : сб. науч. тр. – Донецк, 2006. – Т.1. – С. 12–18.
4. Скрипнюк О. Соціальна держава в Україні: конституційно-правові основи, принципи та фактори побудови: Конституційне право / О. Скрипнюк // Бюл. М-ва юстиції України. – 2007. – № 10. – С. 5–13.
5. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки : підручник / Л.А. Швайка. – К. : Знання, 2008. – 462 с.